

*Empowered lives.
Resilient nations.*

POMOĆ
ZAŠTITA
PRAVDA
SAVJETI

Procjena potreba i kapaciteta **za poboljšanje pružanja podrške žrtvama/svjedocima** *tokom poduzimanja predistražnih radnji u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini*

PROCJENA POTREBA I KAPACITETA

za poboljšanje pružanja podrške žrtvama/svjedocima

tokom poduzimanja predistražnih radnji u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini

Razvojni program Ujedinjenih nacija

PROCJENA POTREBA ZA KAPACITETIMA ZA POBOLJŠANJE PRUŽANJA PODRŠKE
ŽRTVAMA/SVJEDOCIMA TOKOM PODUZIMANJA PREDISTRAŽNIH RADNJI U KRIVIČNIM
POSTUPCIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Voditeljica sektora za pravdu i sigurnost UNDP-a:

Amela Čosović-Medić

Autor:

Richard S. Gebelein, B.S., M.J.s., J.Dr.

Uređivač teksta:

Damir Hadžić

Prevod:

Slaviša Vracar

Lektura:

Leila Kulenović

Grafičko rješenje naslovne stranice:

Mirza Hasaneffendić

Priprema za štampu i izgled stranica:

Mirza Hasaneffendić

Štampa:

CPU Printing Co.

Tiraž:

500 primjeraka

Mišljenja iskazana u ovom izvještaju predstavljaju mišljenja autora i ne odražavaju nužno mišljenja samog UNDP-a.

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	4
INFORMATIVNI SAŽETAK	5
UVOD	8
METODOLOGIJA	10
ZAPAŽANJA	14
POSEBNA ZAPAŽANJA	17
PREPORUKE	23
ZAKLJUČAK	31
PREGLED KORIŠTENE LITERATURE	32
DODATAK A	35
- Kriteriji za pružanje podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima	
DODATAK B	37
- Lista obavljenih razgovora	
DODATAK C	39
- Pitanja za procjenu usklađenosti s kriterijima za podršku žrtvama/svjedocima u procesuiranju krivičnih predmeta tužilaca u Bosni i Hercegovini	
• Tužiocima	39
• Policijskim službenicima	41
• Službenicima ministarstava	43

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
CSR	Centar za socijalni rad
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
ICITAP	Međunarodni program obuke za pomoć u oblasti kriminalističke istrage
OCD	Organizacija civilnog društva
OPS	Odjel za podršku svjedocima
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
RS	Republika Srpska
SAD	Sjedinjene Američke Države
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu
SPWCC	Podrška procesuiranju predmeta ratnih zločina u BiH
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
VE	Vijeće Evrope
ZKP	Zakon o krivičnom postupku

INFORMATIVNI SAŽETAK

Sistem krivičnog pravosuđa u Bosni i Hercegovini (BiH), značajno je pomognut od strane međunarodne zajednice u godinama nakon okončanja rata - od 1995. godine. Veliki dio te pomoći usmjeren je na unapređenje kapaciteta pravosuđa za procesuiranje predmeta ratnih zločina. Također, veliki dio te pomoći usmjeren je i na državne institucije poput npr. Tužilaštva BiH i Suda BiH. Prilikom donošenja dokumenta Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, BiH se opredijelila za to da se u velikom broju ovih predmeta sudi na lokalnom nivou, i to u kantonalnim i okružnim sudovima.

Jedan od identifikovanih razloga za zabrinutost jeste osposobljenost lokalnih pravosudnih institucija za pružanje adekvatne zaštite i podrške žrtvama/svjedocima. Tokom 2010. godine, Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) i Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) su izvršili procjenu potreba u pogledu resursa kojima raspolažu lokalni sudovi i tužilaštva za pružanje takve podrške. Ovim procjenama ustanovljeno je da postoje ozbiljni problemi u tome da lokalni sistemi krivičnog pravosuđa adekvatno identificiraju i rješavaju potrebe žrtava/svjedoka u predmetima ratnih zločina. Kroz svoj projekat „Podrška procesuiranju predmeta ratnih zločina“ (SPWCC), UNDP je započeo s pružanjem pomoći BiH u rješavanju ovih problema. U godinama koje su uslijedile nakon 2010. godine, SPWCC je pružao pomoć pri uspostavljanju Odjela za podršku svjedocima (OPS) u kantonalnim/okružnim sudovima i tužilaštima u Sarajevu, Istočnom Sarajevu i Banja Luci, a od 2013. godine, pomagao i uspostavu dodatnih OPS-a u Novom Travniku/Travniku i Bihaću. Iskustva stečena ovim aktivnostima porenula su pitanja u pogledu potrebe za pružanjem usluga podrške žrtvama/svjedocima tokom poduzimanja predistražnih radnji s ciljem rasvjetljavanja krivičnih djela u BiH.

Izradu ove procjene naručio je UNDP s ciljem da se utvrde kapaciteti sistema krivičnog pravosuđa u BiH za pružanje podrške i zaštite svjedocima/žrtvama tokom *predistražne faze*¹ u radu sa krivičnim predmetima.

Prije obavljanja takve procjene bilo je neophodno utvrditi koje usluge bi se mogle očekivati prilikom ispunjenja minimalnih standarda prihvaćenih u međunarodnoj zajednici. Pregled publikacija, u koje se ubrajuju i direktive Evropskog parlamenta i Vijeća Europe, pružio je polaznu vrijednost minimalnih standarda za usluge koje će se pružati svim žrtvama/svjedocima u radu na krivičnim predmetima.

¹ Predistražnom fazom podrazumevaju se predistraže radnje sprovedene do izdavanja naredbe o pokretanju istrage od strane tužilaštva, te će se ovaj termin, iako stran našem zakonodavstvu, u nekoliko navrata koristiti s ciljem izbjegavanja opširnijih objašnjenja.

Nakon identificiranja ovih kriterija obavljeni su razgovori s lokalnim policijskim službenicima i tužiocima na različitim nivoima, kako u Federaciji BiH (FBiH), tako i u Republici Srpskoj (RS), s ciljem dobijanja informacija u pogledu pružanja dosadašnjih usluga u oblasti podrške svjedocima. Pored toga, obavljeni su i razgovori sa službenicima u nekoliko ministarstava unutrašnjih poslova, u policijskim akademijama i sa centrima za socijalni rad (CSR). Tim putem došlo se do značajne količine informacija po pitanju dosadašnjeg stanja podrške i zaštite za žrtve/svjedoke u BiH. Obilaženjem većine tužilaštva i policijskih stanica prikupljena su neposredna zapažanja o sredstvima koja se koriste u radu, kao i o izazovima koji se javljaju prilikom osiguranja odgovarajućeg okruženja potrebnog za podršku žrtvama i svjedocima.

Rezultati procjene pokazuju da policijske agencije gotovo ni u jednom slučaju ne raspolažu resursima potrebnim za pružanje zaštite i podrške, a koji zadovoljavaju minimalne standarde koji se očekuju u jednoj evropskoj naciji. Većina promatrane infrastrukture nije pogodna za pružanje zaštite identiteta i privatnosti žrtava/svjedoka. Policija ne obavlja rutinsko obavještavanje žrtava/svjedoka o očekivanjima koja bi isti trebali imati, o narednim koracima pri postupanju u krivičnom postupku, o raspoloživosti podrške, o raspoloživosti mjera zaštite itd. Doista, većina agencija ističu da ozbiljne mjere zaštite ne stoje na raspolaganju u njihovom lokalnom području. U mnogim slučajevima policija ne smatra da je ona nadležna za pružanje podrške traumatiziranim osobama, dok agencije koje smatraju da su nadležne, nisu sposobne za pružanje takve podrške. Policijski službenici u policijskim akademijama nisu posebno obučavani u vezi s nadležnostima za pružanje podrške žrtvama/svjedocima. U većini područja ne postoji koordinirani napor u pravcu upravljanja resursima organizacija civilnog društva (OCD) za podršku žrtvama/svjedocima. S druge strane, u većini područja se smatra da CSR-i ne raspolažu resursima, odnosno ne smatraju da su nadležni za pružanje pomoći žrtvama i svjedocima tokom krivičnih istraga i postupaka, uz posebnu iznimku kada se radi o maloljetnicima.

Procjenom je, pak, ustanovljeno da su stručnjaci u policijskim agencijama i tužilaštvo spremni na rad u cilju poboljšanja postojećeg stanja. U većini agencija prepoznato je da pružanje kako zaštite, tako i podrške onim žrtvama/svjedocima kojima je to potrebno, rezultira kvalitetnijim istragama i krivičnim gonjenjima. Također, pokazana je spremnost za iznalaženje načina za što boljim iskorištanjem postojećih resursa, te da se razmotre i dodatne opcije. U predmet ove procjene nisu se ubrajali aktuelni kapaciteti CSR-a za pružanje podrške svima onima kojima su takve usluge potrebne u sistemu krivičnog pravosuđa.

Procjena je dala sugestije u pogledu koraka koji se mogu preduzeti kako bi se pružanje usluga poboljšalo. Ove sugestije proizlaze neposredno iz ideja o kojima je bilo riječi tokom razgovora obavljenih s navedenim stručnjacima.

Među ove sugestije ubraja se provođenje onih aktivnosti koje se mogu pokrenuti u kratkom roku, poput sljedećih:

- Razvoj tečaja obuke koji se može uvrstiti u nastavni plan i program Policijske akademije namijenjenog za nove policijske službenike, a koji obuhvata potrebe žrtava/svjedoka, te mjere podrške i zaštite, kao i sam značaj ovih mjera.
- Procjena kapaciteta CSR-a u pogledu pružanja usluga podrške za žrtve/svjedočke.
- Izrada standardne brošure kojom se žrtvama/svjedocima objašnjavaju njihova prava i dužnosti, a u kojoj postoji mjesto u koje bi lokalni organi vlasti uvrstili kontaktne informacije radi uspostavljanja informativnog kontakta s lokalnim žrtvama/svjedocima.
- Započinjanje izrade kompendijuma tj. sveobuhvatnog pregleda resursa koji stoe na raspolaganju za potrebe pružanja usluga podrške i zaštite za žrtve/svjedočke.

Postoje i dodatne sugestije za koje bi vjerovatno bilo potrebno više vremena za realizaciju, kao npr.:

- Unapređenje koncepta policije u zajednici kako bi policijski službenici služili kao lokalni *službenici zaduženi za informiranje žrtava/svjedokâ*.
- Izrada nacrta i omogućavanje donošenja *Zakona o pravima žrtava i svjedoka*.
- Uspostava odjelâ za podršku svjedocima u svakom od preostalih tužilaštava.
- Izrada knjižica o lokalnim službama za podršku žrtvama/svjedocima koje sadrže popis svih lokalnih organizacija, kontakt osoba i usluga koje iste mogu pružati žrtvama/svjedocima. Uspostava sistema za ažuriranje ovih knjižica na godišnjoj, ili polugodišnjoj osnovi (tj. sistema upućivanja).
- Obavljanje procjene potreba infrastrukturnog stanja svih policijskih agencija uz poseban osvrt kako ti objekti/sredstva mogu poboljšati uslove za pružanje zaštite i privatnosti za žrtve/svjedočke.

UVOD

Od završetka rata u BiH, koji se vodio u periodu od 1992. do 1995. godine, sistem krivičnog pravosuđa značajno je modificiran u okviru nastojanja da se poboljšaju njegove sposobnosti i unaprijedi pristup pravdi za građane BiH. Veliki dio takvih nastojanja bio je usmjeren na razvoj profesionalnog, praktičnog, efikasnog i ekonomičnog sistema za rješavanje predmeta ratnih zločina. Nužno je konstatirati da su nakon rata izvršene dramatične promjene u cijelokupnom sistemu krivičnog pravosuđa. Formiran je Sud BiH nadležan za rješavanje predmeta ratnih zločina, ekonomskog i organiziranog kriminala, korupcije i drugih krivičnih djela protiv države.² Donošenjem Zakona o krivičnom postupku (ZKP) 2003. godine, uspostavljen je akuzatorični sistem, kojim su se u velikoj mjeri proširili uloga i dužnosti tužilaštva.³ Donošenjem *Zakona o zaštiti svjedoka* pod prijetnjom i ugroženih svjedoka uspostavljen je okvir za pružanje određenih vidova zaštite žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima.⁴ Ovim aktom je pored uspostavljenih zaštitnih mjera omogućeno i pružanje podrške svjedocima po potrebi, a tokom 2004. godine donesen je i *Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH*.⁵

Dok su ovi zakoni donošeni i dok je BiH radila na izradi Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, mnogo pažnje je posvećivano kapacitetima koji postoje unutar sistema krivičnog pravosuđa u BiH za pružanje adekvatne zaštite i podrške žrtvama i svjedocima u krivičnim predmetima u kojima se vodi istraga i krivično gonjenje, naročito u lokalnim sudovima u BiH. U velikom broju različitih procjena rezultati pokazuju da su kapaciteti za pružanje ove vrste zaštite i podrške krajnje ograničeni u gotovo u svim, osim u nekolicini sudova.⁶ Ove studije su pokazale da je podrška žrtvama/svjedocima kao praktično pitanje pružana od strane formiranog Odjela za podršku svjedocima (OPS) jedino pri Sudu BiH. Isto tako, zakonom

² Zakon o Sudu BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 49/09, 74/09, 97/09.

³ Zakon o krivičnom postupku BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 36/03; Izmjene i dopune ZKP-a, br. 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09.

⁴ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, *Službeni glasnik BiH*, br. 21/03, Izmjene i dopune br. 61/04, Ispravke br. 55/05. Slični zakoni doneseni su na nivou entiteta: Republika Srpska, *Službeni glasnik RS*, br. 48/02 i Federacija Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 36/03.

⁵ Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini, *Službeni glasnik BiH*, br. 29/04.

⁶ U izvještaju koji prethodi usvajaju Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina (DSRPRZ) konstatirano je da postoji "nemogućnost tužilaštava i sudova da pružaju zaštitu svjedocima u skladu sa zakonom i podršku po potrebi". Rješavanje predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, UNDP, Sarajevo, 2008. Nakon usvajanja DSRPRZ, dvije dodatne studije su potvrđile da se ovaj nedostatak resursa za pružanje zaštite i podrške nastavio. Procjena potreba u oblasti podrške žrtvama/svjedocima u BiH, UNDP, Sarajevo (2010) i Zaštita i podrška svjedoka u domaćim predmetima ratnih zločina u BiH, OSCE, Sarajevo (2010).

donesen Program zaštite svjedoka bio je na raspolaganju isključivo na državnom nivou i njime je upravljala Državna agencija za istragu i zaštitu (SIPA). Vlade u BiH na nižim nivoima i međunarodna zajednica, donekle su reagirale na ovaj utvrđeni nedostatak resursa. Primjera radi, UNDP je kroz svoj projekat SPWCC do sada omogućio uspostavu OPS-a na pet lokacija u sudovima i tužilaštвима s krajnjim ciljem osnivanja OPS-a u svim kantonalnim/ okružnim tužilaštвимa i sudovima u BiH.

Iskustvo u onim tužilaštвима koja raspolažu OPS-om ukazuje na to da bi možda uključivanje podrške i zaštite u ranijoj fazi eventualno moglo poboljšati stanje za žrtve/svjedoke u okviru sistema, kao i pospješiti intenzivniju saradnju žrtava/svjedoka pri prijavljivanju i istraživanju kriminaliteta. Kao rezultat ovih zapažanja, naručena je izrada ove studije, kako bi se ocijenilo stanje s kojim se žrtve/ svjedoci susreću tokom sproveđenja predistražnih radnji.

Svrha ovakve procjene potreba jeste obezbijediti osnov za izradu sveobuhvatne strategije kojom bi se na najbolji način pojačao kapacitet cjelokupnog sistema krivičnog pravosuđa za pružanje adekvatne podrške svim žrtvama/svjedocima u krivičnim slučajevima u BiH u svim njihovim fazama.

METODOLOGIJA

U cilju ostvarivanja ove svrhe prvo je bilo neophodno izraditi skup kriterija koji zadovoljavaju međunarodne standarde u pogledu pružanja usluga žrtvama i svjedocima u krivičnim djelima. Mada je dosta toga već napisano u vezi s potrebom za uslugama podrške kako žrtvama tako i svjedocima, primjetna je težnja da se govori o općenitim stvarima, a ne o mjerljivim pojedinostima. Postoji niz dokumenata koji bi mogli pružiti osnov na kojem se mogu izraditi minimalni kriteriji. Možda je u tom smislu od najčeće koristi *Direktiva br. 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća Evropske unije* od 23. oktobra 2012. godine. Isto tako, od pomoći su bili i sljedeći dokumenti: *Upute ministra pravosuđa o pružanju pomoći žrtvama i svjedocima* koje je objavilo Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država (SAD) 2005. godine, *Rezolucija Vijeća Evrope (VE) br. 1784 (2011) Zaštita svjedoka kao temelj za pravdu i pomirenje na Balkanu*; kao i dokument *UN A/RES/40/34* od 29. novembra 1985. godine pod nazivom *Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotreba moći*.

Pregledanjem ovih, kao i brojnih drugih dokumenata, pokazuje se da su određeni aspekti podrške žrtvama/svjedocima univerzalno priznati. Primjera radi, u *Direktivi Vijeća Evropske Unije br. 2012/29/EU* taksativno su pobrojana mnoga od ovih prava, uključujući i zahtjeve prema državama članicama da priznaju sljedeća prava:

1. Pravo da se shvati i da se bude shvaćen.
2. Pravo na dobivanje informacija iz prvog kontakta s nadležnim organom.
3. Pravo na dobivanje informacija o njihovom predmetu.
4. Pravo pristupa uslugama podrške svjedocima.
5. Pravo uvida u odluku o nepreduzimanju krivičnog gonjenja.
6. Pravo na povrat imovine.
7. Pravo na naknadu troškova.
8. Pravo na odluku o primanju naknade od počinjoca tokom krivičnog postupka.
9. Pravo na zaštitu.
10. Pravo na izbjegavanje kontakta s počinjocem.
11. Pravo na zaštitu privatnosti.
12. Potreba za obukom svih onih koji rade u praksi u vezi s ovim pravima.

Na sličan način, Ministarstvo pravosuđa SAD je 2005. godine objavilo dokument pod nazivom *Upute ministra pravosuđa o pružanju pomoći žrtvama i svjedocima*. Mada se ovim uputama omogućava davanje veoma konkretnih zadataka za one koji rade u praksi u sistemu krivičnog pravosuđa u SAD-u na saveznom nivou, njima se, također, daje i opći okvir za uspostavu minimalnih standarda za pomoć koja se pruža žrtvama i svjedocima u različitim fazama aktivnosti krivičnog pravosuđa. Od koristi za izradu kriterija za pružanje pomoći tokom sproveđenja predistražnih radnji su oni koji su u gore navedenom dokumentu izlistani pod naslovom *istražna faza*. Sljedeće upute, koje navodi Ministarstvo pravosuđa SAD imaju osnova za primjenu u *predistražnoj fazi* u BiH:

1. Odgovornosti istražne agencije započinju s prijavljivanjem krivičnog djela i proširuju se kroz cijeli tok krivičnog gonjenja u predmetu. Ovlašteni službenik zadužen za istragu odgovoran je i jamči da će se prava žrtve/svjedoka poštivati.
2. Odgovorni istražitelj dužan je identificirati žrtve krivičnog djela što je prije moguće po otkrivanju krivičnog djela.
3. Što je prije moguće, a u skladu s istraživanjem krivičnog djela, žrtve/svjedoci će biti upoznati sa svojim pravima, mogućnostima i raspoloživim uslugama. To upoznavanje će se obavljati putem neposrednog obaveštavanja, kao i putem popratne brošure ili kartice. Upoznavanje će obuhvatati sljedeće:
 - a. prava žrtava/svjedoka prema bilo kojem zakonu,
 - b. mjesto na kojem žrtva može dobiti hitnu pomoć (medicinsku, socijalnu itd.),
 - c. identitet i kontakt informacije specijaliste za žrtve/svjedoke u agenciji ili tužilaštvu,
 - d. identitet i kontakt informacije za davaoce usluga,
 - e. raspoloživost restitucije, ili kompenzacije za pretrpljenu štetu,
 - f. raspoloživost i opseg zaštitnih mjera koje su dostupne, te kako zatražiti ove mjere,
 - g. identitet i kontakt informacije za bilo koje javne ili privatne agencije, odnosno organizacije koje pružaju usluge podrške žrtvama/svjedocima,
 - h. pravo na dobivanje informacija u vezi sa statusom njihovog predmeta i način na koji će im se takve informacije dati na raspolaganje.

4. Tokom trajanja istrage žrtva/svjedok će biti informirani o statusu istrage, kao i o tome koji koraci u postupku će naknadno uslijediti.
5. Zaštita od zlostavljanja i zastrašivanja će biti pružena žrtvi/svjedoku u koordinaciji sa tužilaštvom i drugim raspoloživim resursima.
6. Savjeti u pogledu povrata imovine, zaplijenjene kao dokaz, i u pogledu procedura za dobivanje takve imovine davat će se žrtvi.
7. Savjeti u pogledu logistike za saradnju s organima vlasti, kao i u pogledu svih vidova kompenzacije raspoloživih sredstava za nastale troškove pružat će se žrtvama/svjedocima.
8. Na zahtjev agencija potrebno je pomagati žrtvi/svjedoku kod davanja obrazloženja poslodavcima, povjeriocima, itd. o tome šta se dogodilo i zašto je žrtva/svjedok potreban za svrhe istrage i krivičnog gonjenja.

Pregled ovih sugestija pokazuje da, premda su sistemi različiti, osnovna prava koja treba da se ostvaruju ostaju ista. Stoga smo i izradili kriterije koji se mogu koristiti za mjerjenje da li lokalne jurisdikcije ispunjavaju minimalne očekivane standarde međunarodne zajednice. Preporučujemo da pogledate Dodatak A kako biste vidjeli kriterije izrađene na osnovu ovih izvora.

Konstatujemo da je VE pred BiH stavilo izazov da pruži usluge žrtvama i svjedocima na koji treba odgovoriti radi pružanja ovih usluga žrtvama i svjedocima, pa se od BiH očekuje: *da se pobrine da mjere podrške svjedocima... budu na raspolaganju od početka istrage, npr. osnivanjem odsjeka za podršku u kojima su zaposleni socijalni radnici i psiholozi, naročito u uredima specijaliziranih tužilaca, u kojima isti postoje, kao i u policijskim jedinicama nadležnim za istragu krivičnih djela po međunarodnom pravu.*⁷ Također, treba konstatovati da se u Direktivi Evropske unije predviđa i sljedeće:

Države članice dužne su osigurati da se žrtvama u skladu s njihovim potrebama omogući pristup uslugama podrške na povjerljiv i besplatan način, postupajući u interesu žrtava, i to prije pokretanja krivičnog postupka, u toku krivičnog postupka, te u odgovarajućem vremenskom periodu nakon okončanja krivičnog postupka.⁸

⁷ Vijeće Europe, Rezolucija br. 1784: Zaštita svjedoka kao temelj za pravdu i pomirenje na Balkanu (2011), u stavku 16.1.8.

⁸ Direktiva br. 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća Evropske unije od 25. oktobra 2012. godine, u članu 8.1.

Primjenom ovih kriterija obavljena je procjena postojećih resursa i procedura koje su u funkciji. Ovo istraživanje provedeno je putem razgovora (intervjua) s odgovornim osobljem u skoro svim lokalnim policijskim agencijama, entitetskim policijskim akademijama, pojedinim ministarstvima unutrašnjih poslova, u dva centra za socijalni rad i svim tužilaštвима u BiH. Radi uvida u listu obavljenih razgovora vidjeti Dodatak B, a radi uvida u standardna pitanja koja su koriшtena u različitim razgovorima vidjeti

Dodatak C. Potrebno je konstatovati da je lista standardnih pitanja koriшtena kao smjernica i da konkretno pitanje nije postavljeno kada je postalo jasno da isto ne bi dalo nikakve dodatne informacije. Isto tako, dodatna pitanja postavljana su da bi se proširila diskusija onda kada je to bilo od koristi. Na kraju, svakim obavljenim razgovorom nastojalo se razviti diskusiju o tome šta bi se moglo učiniti u pravcu poboljšanja stanja za žrtve i svjedoke.

Korištenjem rezultata ovih razgovora i pregledanjem nalaza drugih nedavno izrađenih studija i izvještaja, iznesena su zapažanja u pogledu kapaciteta lokalnih sistema krivičnog pravosuđa da ispune izrađene kriterije. Ova zapažanja ukazuju na postojanje određenih pitanja u pogledu resursa, procedura i sredstava koja se moraju riješiti ukoliko se želi postići barem minimalna usklađenost sa zadanim kriterijima.

Na kraju, oslanjanjem na ova zapažanja i korištenjem uputa stručnjaka iz prakse u svim disciplinama, koji su bili intervjuirani, razradili smo skup narednih koraka, ili sugestija za preduzimanje intervencije. Izvještač priznaje da će pojedine od ovih sugestija vjerovatno izlaziti izvan trenutno postojećeg opsega kapaciteta resursa lokalnih institucija. One su, međutim, iznesene s ciljem informiranja donatora, kao i organa vlasti o tome šta je nužno učiniti kako bi se poboljšalo stanje u pogledu žrtava/ svjedoka u BiH radi započinjanja procesa ispunjavanja međunarodnih standarda.

ZAPAŽANJA

Kako je već navedeno, u ranijim procjenama i studijama ustanovljeno je postojanje ozbiljnih nedostataka u pogledu sposobljenosti bosanskohercegovačkih institucija za pružanje podrške i zaštite žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima. Primjera radi, u nalazu iz *Izvještaja Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o podršci i zaštiti svjedoka u Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju* navodi se da: Na entitetskom nivou ne postoji nijedan projekat koji finansiraju vlasti, a koji se bavi pružanjem psihološke i socijalne podrške svjedocima.⁹

U svom izvještaju za 2010. godinu, o zaštiti i podršci za svjedoke u suđenjima u predmetima ratnih zločina, OSCE izvodi sljedeći zaključak: *lako zakoni predviđaju kako podršku treba davati žrtvama i svjedocima, u stvarnosti, samo Sud BiH ima kapacitet za pružanje psihosocijalne pomoći svjedocima.*¹⁰

Isto tako, tokom 2011. godine, u okviru UNDP-ove procjene usluga za žrtve/svjedoke konstatirano je da odjel, odnosno ured, nadležan za pružanje psihološke podrške za svjedoke postoji jedino u sklopu Suda BiH, a ne u sklopu bilo kojeg kantonalnog, odnosno okružnog suda ili tužilaštva.¹¹

U pravilu, naša zapažanja zabilježena tokom ove procjene ukazuju na to da se sveukupno stanje nije značajno promijenilo. Premda smo se usredstvili na *predistražnu fazu* tj. period prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage od strane tužioca/tužiteljice, također, obavili smo i razgovore sa tužilaštvima i drugim učesnicima. Naš zaključak je da, uz veoma mali broj izuzetaka, nijedna vladina socijalna agencija ili organizacija sebe ne smatra zakonski nadležnom za pružanje usluga stručne psihološke podrške svjedocima u sistemu krivičnog pravosuđa. Najvažniji izuzetak u pogledu ovog uvjerenja postoji u oblasti maloljetničkog pravosuđa, u kojem novi zakoni (doneseni u RS, a koji još čekaju na donošenje u FBiH) pojašnjavaju obaveze za sudove da stave na raspolaganje usluge i podršku, a za centre za socijalni rad da pružaju kako savjetodavne, tako i usluge podrške. U lokalnim područjima dogodila su se neka od značajnijih poboljšanja. Konkretno, u Banja Luci, Sarajevu i Istočnom Sarajevu, kao posljedica osnivanja

⁹ Izvještaj Jean-a-Charlesa Gardettoa Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope o zaštiti i podršci svjedocima u Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju, (12. januara 2011. godine), u stavku 69.

¹⁰ OSCE, Zaštita i podrška svjedoka u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Prepreke i preporuke godinu dana nakon usvajanja Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina (2010), na strani 17.

¹¹ UNDP, Procjena potreba u oblasti podrške svjedocima/žrtvama u BiH (2012), na strani 17.

odjela za pružanje usluga svjedocima u sklopu tužilaštava uz pomoć UNDP-ovog projekta SPWCC učinjeno je značajno poboljšanje u uslugama koje se pružaju žrtvama i svjedocima.¹² Pored toga, prisustvo ovih jedinica imalo je pozitivan uticaj na stavove onih koji obavljaju rad u okviru sistema, a u pogledu koristi za policiju i tužioce kada se usluge psihosocijalne podrške mogu pružati potencijalnim svjedocima u pojedinim predmetima. Međutim, održivost nekih od ovih odjeljenja/ureda predstavlja veoma ozbiljno pitanje. Konkretno, za ova odjeljenja/urede otežano je prikupljanje finansijskih sredstava, kako bi se u redovima osoblja zadržali psiholozi i drugi stručnjaci za pružanje usluga svjedocima.

Tokom naše procjene rečeno nam je da je u mnogim uredima policije i tužilaštva putem dokumenata o kadrovskom popunjavanju ovlašteno popunjavanje jednog ili dva radna mesta namijenjenih za psihologe. U većini agencija ova radna mesta nisu bila popunjena zbog nedostatka finansijskih sredstava. Čak i u onim slučajevima kada su ova radna mesta popunjena, druge dužnosti onemogućavaju da se ovi resursi koriste za pružanje usluga potrebnih za žrtve i svjedoke u krivičnim predmetima u kojima se radi o punoljetnim osobama. Konstatiramo da u Banja Luci trenutno postoje dva psihologa u redovima osoblja u Direkciji policije, od kojih je jedan na raspolaganju za rad na pružanju pomoći sa žrtvama/svjedocima (kao i sa policijskim osobljem). Do danas, izgleda da ovaj psiholog radi uglavnom sa žrtvama/svjedocima/okrivljenima u predmetima maloljetničkog pravosuđa. Također, konstatiramo da u Brčko Distriktu postoji jedan psiholog u redovima osoblja policijske agencije koji je osposobljen za rad na pružanju pomoći žrtvama i svjedocima. Mada ovaj psiholog, također, radi u prvom redu s maloljetnicima, i pored toga to se pokazalo veoma pozitivnim korakom naprijed u pružanju usluga onim žrtvama i svjedocima kojima su takve usluge potrebne. U svim ovim predmetima, svi oni koji su bili intervjuirani smatrali su da je prisustvo i raspoloživost psihologa predstavljalo pozitivan razvoj događaja.

¹² Ovi uredi se trenutno uspostavljaju u tužilaštima i sudovima u Bihaću, Travniku/Novom Travniku, Mostaru i pri Osnovnom sudu u Brčko Distriktu.

Prema našoj procjeni predistražne faze predmeta krivičnog pravosuđa u BiH, ustanovili smo da nijedan kantonalni, niti okružni sistem nije bio u cijelosti usklađen s kriterijima koji se koriste u procjeni. Prema zakonu, a i u praksi, svi sistemi su u cijelosti bili usklađeni s kriterijem br. 5 – *Pravo na uvid u odluku o nepoduzimanju krivičnog gonjenja*. Pored toga, većina sistema bili su usklađeni s kriterijem br. 1 – *Brza identifikacija žrtve*. Negativnu stranu je predstavljalo to što skoro nijedna agencija nije bila usklađena s kriterijima br. 2, 3, 4, 6, 7 odnosno 13; ali i to što sistem kao cjelina nije usklađen s kriterijem br. 12 - *Obuka*. No, i pored toga potrebno je konstatirati da identificiranje žrtve kao traumatizirane osobe, odnosno osobe kojoj su potrebne usluge podrške, nije unificiarno. Potrebno je, također, konstatirati i to da je naša procjena ukazala i na činjenicu da je skoro u svim sistemima angažman tužilaštva nastupio gotovo odmah u predmetima u kojima se radilo o teškim krivičnim djelima. Preostali kriteriji nisu bili u cijelosti zadovoljeni od strane većine sistema u BiH.

POSEBNA ZAPAŽANJA

Ovom procjenom smo zabilježili nalaze u pogledu uvjeta koji vladaju u većini sistema u kantonima i okruzima u BiH. U nastavku su taksativno nabrojani ovi konkretni nalazi:

1. Policijska obuka o podršci i zaštiti svjedoka je neadekvatna. Policijske akademije se ne bave pitanjima podrške, odnosno zaštite žrtava/svjedoka kao tematskim blokom predmeta podučavanja u sklopu svog osnovnog tečaja namijenjenog za policijske službenike. Premda se ove teme mogu spomenuti usputno u sklopu drugih osnovnih predmeta poput npr. osnova istrage, kriminologije, itd., njima se ne pridaje značaj kao temama koje se neposredno obrađuju. Isto stanje odnosi se i na vještinu identificiranja osoba koja pate od traume. Akademije su zapazile da su ove teme eventualno već obuhvaćene u specijaliziranim tečajevima, poput npr. onog o nasilju u porodici, trgovini ljudima itd., koje se uobičajeno prezentiraju uz pomoć međunarodnih organizacija. Teško je doprijeti do velike većine službenika putem specijaliziranih tečajeva, a akademijama nedostaje bilo kakva kontrola nad tim ko se određuje za učešće u specijaliziranim tečajevima od strane lokalnih agencija. Stoga je potrebna obuka prilikom realizacije tečajeva. U sklopu specijalnog tečaja možda se i ne uspijeva doprijeti do onih službenika kojima je vjerovatno najpotrebnija, ili koji tu obuku mogu na najbolji način iskoristiti.
2. Podrška žrtvama/svjedocima se ne doživljava kao osnovna dužnost policijskih službenika. Prilikom ispitivanja postojećeg stanja, stavovi policijskih službenika su se značajno razlikovali po pitanju njihove uključenosti u rad na pružanju podrške i zaštite žrtvama/svjedocima. Mnogi policijski službenici ne smatraju da podrška žrtvama/svjedocima spada u njihov mandat na funkciji policijskih službenika. Pojedini službenici ističu da oni ne pripadaju ustanovi koja se bavi pružanjem socijalne pomoći. Smatraju da su njihove dužnosti one koje su im povjerene zakonom i njihovim internim propisima, odnosno pravilnicima. Pojedini službenici su ukazali i na to da čak i informiranje žrtava ili svjedoka o krivično-pravnom postupku izlazi izvan okvira njihovog mandata, te da bi davanje takvih informacija moglo uzrokovati probleme s tužilaštvom. S druge strane, mnogi policijski službenici su ukazali na to da razvoj pozitivnih odnosa sa žrtvama i svjedocima predstavlja suštinski dio profesionalnog policijskog rada. Istakli su da identificiranje potrebe za podrškom, a potom i iznalaženje takve podrške

svjedoku, predstavljaju značajan dio pripreme čvrste optužbe u krivičnom predmetu za tužilaštvo. Budući da priprema optužbe u krivičnom predmetu za tužilaštvo iziskuje aktivnu saradnju svjedoka, ovi službenici smatraju da je rano uspostavljanje dobrih odnosa sa svjedocima prijeko potrebno.

3. Policijske agencije u BiH ne raspolažu odjelom za podršku svjedocima, odnosno nemaju osobu koja je određena za pružanje takve usluge. Izuzetak po tom pitanju čini Brčko Distrikt gdje postoji jedan OPS smješten u policijskoj agenciji.¹³ Gotovo ni u jednom slučaju nije postojalo organizirano pružanje usluga podrške unutar policijskih agencija. Resursi koji eventualno postoje i koji se koriste dostupni su za korištenje isključivo na *ad hoc* osnovi.
4. Sigurne kuće za žrtve nasilja u porodici izuzetak su od slučajeva nepružanja usluga podrške i zaštite. Gotovo sve policijske agencije i tužilaštva bili su upoznati sa sigurnim kućama i upućivali su ljudi u sigurne kuće, koje se nalaze u njihovom području. Ovako se postupalo gotovo univerzalno za žrtve nasilja u porodici. U mnogim slučajevima ovakve kuće vode OCD, kako bi pružale privremeni smještaj za žrtve nasilja. U pojedinim slučajevima postoje formalni sporazumi za njihovo korištenje, dok je u drugim slučajevima ovaj sporazum neformalan. Ovo predstavlja značajno ostvarenje u oblasti saradnje između vlasti i OCD-a.
5. Mnogi policijski objekti koje smo posjetili nisu pogodni za stvaranje dobrih dojmova kod žrtava/svjedoka. Većina policijskih objekata su preopterećeni i potrebno ih je renovirati. Većina lokalnih policijskih objekata nisu imali ni mogućnost zaštite identiteta osoba sa kojima se obavljaju informativni razgovori. Razgovori se često obavljaju u prepunim uredima, pa je tajnost informacija otežana. Isto tako, objekti su u pravilu prilično prometni i iskorišteni, pa im je potreban popravak i održavanje. Prilikom projektovanja ovih objekata nije se vodilo računa o žrtvama/svjedocima. Pojedini policijski službenici su konstatirali da bi u određenim osjetljivim predmetima oni obavljali razgovore na lokacijama izvan policijskih stanica, a s ciljem uspostavljanja boljeg odnosa sa žrtvama/svjedocima.

¹³ Odjel za podršku svjedocima pri Policiji Brčko Distrikta pokrivaće potrebe Tužilaštva Brčko Distrikta.

6. Iz mnogobrojnih razloga, policijski službenici koji prvi pristignu na mjesto izvršenja krivičnog djela su manje iskusni službenici. Konkretno, službenici koji prvi pristižu na mjesto izvršenja krivičnog djela često su oni kojima su dodijeljene dužnosti patroliranja, ili rada u noćnoj smjeni. To su obično mlađi službenici koji nisu prošli specijalističku obuku. Oni su ti koji prvi stupaju u kontakt sa žrtvama i svjedocima krivičnog djela, a najvjerovaljnije nisu prošli obuku u vezi sa ophođenjem sa traumatiziranim osobama i o potrebi za pružanjem podrške, odnosno zaštite svjedocima. Ovakvo stanje ipak nije toliko problematično koliko bi se na prvi pogled činilo. Praksa većine agencija u pogledu teških krivičnih djela je takva da se na mjesto izvršenja djela brzo pozivaju iskusniji službenici, odnosno inspektori. Ovi službenici i inspektori prošli su kroz širo obuku i imaju bogatije iskustvo stečeno na radnom mjestu. Pored toga, ukoliko je predmet ozbiljan obavit će se konsultacije s tužiocem, te će i tužilac biti angažiran u tok istrage.
7. Zaštita je neadekvatna. Većina policijskih službenika smatra da ne postoji djelotvorna zaštita kojoj može pristupiti većina žrtava/svjedoka u BiH. Mada su upoznati s *Državnim* programom zaštite svjedoka i ulogom koju u tom smislu igra SIPA, oni na isto ne gledaju kao na neku realnu opciju kada se radi o velikoj većini krivičnih djela. Također, svjesni su i toga da je u manjim mjestima zaštita takvih osoba i njihovih porodica otežana. Većina sudova, prema mišljenju policije, ne raspolažu adekvatnim objektima namijenjenim za saslušavanje svjedokâ bez nehotičnog otkrivanja njihovog identiteta.
8. Općenito, koordinacija s OCD-ima je slaba. U većini ispitivanih sistema bilo je neznatne, ili nikakve, aktivne saradnje između policije i OCD-a u pogledu pružanja podrške žrtvama/svjedocima. Isto tako, mnoga tužilaštva su ukazala na nepostojanje saradnje s OCD-ima, uz izuzetak onih koji su zaduženi za rad sigurnih kuća. U nekoliko područja, tužilaštva i policijske agencije su ukazali da ne postoje locirani OCD-i u njihovom geografskom području, a koji su uključeni u rad sa žrtvama/svjedocima krivičnih djela. U drugim područjima jasno je da se ni tužilaštva, niti policijske agencije nisu obraćale radi lociranja OCD-a koji bi eventualno mogli biti korisni. Samo u nekolicini sistema sklopljeni su sporazumi kojima se utvrđuju područja saradnje između policije, tužilaca, sudova i određenih OCD-a (u prvom redu Tuzla, Zenica i Travnik). Iako to predstavlja pozitivan korak, pojedine osobe imaju bojazan da bi se time dugoročno vlasti mogle distancirati od odgovornosti spram žrtava/svjedoka.

9. Radna mjesta za psihologe postoje u dokumentima o kadrovskom popunjavanju agencije. U većini ispitivanih agencija zapaženo je da radna mjesta za psihologe postoje unutar postojećih organizacionih struktura, odnosno u pravilnicima. U gotovo svim slučajevima ova radna mjesta nisu popunjena. Značajni izuzeci su u Banja Luci i Brčko Distriktu, gdje se psiholozi nalaze u sastavu osoblja. Isto tako je jasno da ova radna mjesta, izuzev Brčko Distrikta, nisu prvobitno bila namijenjena za pružanje usluge podrške žrtvama/svjedocima, nego su bila namijenjena za pružanje podrške osoblju u agenciji. Ova radna mjesta postoje kako u policijskim agencijama, tako i u tužilaštima.
10. *Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnim licima u krivičnom postupku u RS* značajno je uticao kako na zahtjeve koji su postavljeni u pogledu resursa, tako i na stavove o potrebi za takvom podrškom. Ovim Zakonom predviđa se intervencija u smislu pružanje psihološke podrške u svim predmetima u kojima se vodi postupak protiv maloljetnika, ili u kojima se pojavljuju maloljetna lica. Mada se u trenutku pisanja ovog izvještaja s primjenom zakona tek započinje u RS-u, jasno je iz svih razgovora da se centri za socijalni rad naprežu do krajnjih granica kako bi ispunili svoje obaveze u skladu sa zakonima. Pojedine agencije u BiH se pripremaju na eventualnu provedbu predloženog *Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku*. Policija, tužnici i dva centra s kojima smo obavili razgovore saglasni su da su resursi u centrima ili neadekvatni, što je slučaj u manjim centrima, ili jedva adekvatni, što je slučaj u većim centrima, kako bi ispunili obaveze s kojima se sada suočavaju u ovoj ograničenoj oblasti krivičnih pitanja. Sa stanovišta korisnosti, zakon je od policije, tužilaca i centara tražio da sarađuju kako bi rješavali potencijalne zahtjeve koji su postavljeni zakonom. Ovakva interakcija mogla bi osigurati model za saradnju u predmetima u kojima se radi o punoljetnim osobama.
11. Brošure o pravima žrtava/svjedoka su po prirodi općenite i nisu lako dostupne u većini područja. Brošure o žrtvama/svjedocima nalazimo na raspolaganju u nekolicini policijskih stanica i tužilaštava. Brošure koje su izrađene uz pomoć međunarodne zajednice po prirodi su općenite i ne sadrže upućivanje na usluge podrške raspoložive na lokalnom nivou. Isto tako, u ovim brošurama ne prikazuju se ni sve informacije predviđene u kriteriju br. 3. Brošure koje su vjerovatno bile osmišljene za široku distribuciju u cijeloj zemlji nisu sadržavale ni kontakt podatke relevantnog osoblja na lokalnom nivou. Brošure nisu nosili ni policijski

službenici koji su intervenirali u predmetima krivičnih djela, niti su takve brošure rutinski davane žrtvama i svjedocima. Međutim, brošure koje su bile dostupne u stanicama uistinu daju opće informacije koje su od izvjesne koristi za žrtve/svjedoke.

12. Kompendijum tj. sveobuhvatni pregled lokalnih resursa dostupnih za potrebe pružanja usluga za žrtve/svjedoke nije dostupan u svim područjima. Manji broj policijskih agencija i tužilaštava ima na raspolaganju objavljenu brošuru o raspoloživim uslugama podrške. One su pripremljene u nekoliko područja u kojima postoje sporazumi između OCD-a i vladinih agencija i sudova. U ovim knjižicama date su dragocjene informacije za policijske službenike i tužioce u pogledu upućivanja žrtava/svjedoka radi primanja usluga. Nije jasno koliko često se ove knjižice ažuriraju. To je vrsta dokumenta čiji sadržaj bi mogao obnavljati i ažurirati Odjel za podršku svjedocima pri tužilaštvu ili policijskoj agenciji u okviru njihovih redovnih funkcija, odnosno dužnosti.
13. Rad policije *u zajednici* postoji širom BiH. Tokom razgovora postalo je evidentno da sve policijske agencije *imaju policajca u zajednici*. Neke od agencija uspostavile su ovu funkciju prije mnogo godina, a mnoge su ih uspostavile u skorije vrijeme uz pomoć Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC). Službenici raspoređeni na mjesto *policajca u zajednici* prošli su kroz opsežnu obuku, potrebnu za *obavljanje* ove funkcije. U pojedinim agencijama ova funkcija je prvenstvena dužnost imenovanih službenika, dok u nekim drugim ona predstavlja samo jednu od dodatnih, njima dodijeljenih dužnosti. U nekoliko agencija službenici su ukazali na to da službenici koji su zaduženi isključivo za *rad policajca u zajednici* nisu imali dovoljno posla.
14. Trenutno zakonodavstvo ne precizira na adekvatan način prava žrtava/svjedoka. Izvjesni vidovi podrške žrtvama/svjedocima propisani su u *Zakonu o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka*. Taj Zakon nejasan je po pitanju načina pružanja podrške. Njime se ne određuje nikakva jasna naznaka o tome koja agencija, ili agencije, ima obavezu pružati usluge podrške i još povrh toga nameće obavezu za Tužilaštvo, a potom i za Sud, pružanja ovakve usluge tokom postupaka. Mandat za ovu podršku predviđen je u članu 6. Zakona, u kojem se pored ostalog predviđa i sljedeće:

Tužitelju toku istrage, a nakon podizanja optužnice Sud, pod uslovom da postoji saglasnost svjedoka i bez objavljivanja bilo kakvih ličnih podataka o svjedoku, obavještava organ nadležan za pitanja socijalnog staranja o uključenju ugroženog svjedoka u postupak i omogućava pružanje pomoći tog organa kao i psihološku potporu svjedoku, uključujući prisustvo odgovarajućih stručnih osoba prilikom ispitivanja ili saslušanja.

Kako se konstatira u *Direktivi EU*, takve usluge će pružati države članice tokom cijelog postupka, od početka do određenog vremena nakon zaključenja formalnog sudskeg postupka. Trenutno zakonodavstvo BiH očigledno ne predviđa ovakve minimalne standarde usluga. Pored toga, njegova nepreciznost omogućava agencijama da odbacuju odgovornost za pružanje ovih potrebnih usluga.

U zaključku, naša zapažanja ukazuju na to da u pogledu zaštite i podrške žrtvama/svjedocima postojeći resursi i postojeći zakonski uvjeti u BiH ne počinju da se približavaju minimalnim standardima koji se očekuju od jedne evropske države. Također, jasno je i to da će biti potrebna značajna dodatna ulaganja u sisteme krivičnog pravosuđa i socijalne zaštite, kako bi se riješili svi zapaženi nedostaci.

No, potrebno je istaći i to da se rješavanju izvjesnih aspekata pružanja adekvatnih usluga podrške žrtvama/svjedocima može pristupiti uz postojeće resurse i poboljšanu iskorištenost ovih resursa. Također, zapaženo je da je došlo i do poboljšanja u pojedinim oblastima, i to uz stalnu promjenu stavova. Zapažanja iznesena tokom ove procjene sugeriraju da je potrebno preuzeti određene aktivnosti kako na kratkoročnom, tako i na dugoročnom osnovu. Potrebno je da međunarodna zajednica podrži djelovanje u ovim oblastima.

PREPORUKE

Nakon izvršene procjene potreba, sugerira se da bi sljedeće preporuke na osnovu ideja o kojima je diskutirano s intervjuiranim stručnjacima bile od pomoći pri rješavanju tekućeg nedostatka kapaciteta kojima se zadovoljavaju minimalni međunarodni standardi za podršku i zaštitu žrtava/svjedoka:

1. Procjena kapaciteta centara za socijalni rad.

Predloženo je da se provede sveobuhvatna procjena kapaciteta svih centara za socijalni rad, koji pružaju socijalnu i psihološku podršku žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima tokom cijelog postupka, uključujući i vrijeme nakon okončanja krivičnog postupka. Centri za socijalni rad (CSR) ne raspolažu adekvatnim resursima potrebnim za ispunjavanje svih njihovih tekućih odgovornosti. Značajan broj intervjuiranih policijskih agencija, kao i većina tužilaštava, smatra da su kao rezultat ovih nedostataka resursa CSR-ovi već napregnuti i preko svojih mogućnosti u pružanju usluga za maloljetnike u skladu s postojećim i očekivanim zakonima u oblasti maloljetničkog pravosuđa. Uistinu, mnogi od intervjuiranih ispitanika smatrali su da centri sada nisu u mogućnosti ispuniti sve zahtjeve koje nameću ovi zakoni. U manje naseljenim područjima, mišljenje intervjuiranih ispitanika iz sistema krivičnog pravosuđa bilo je da CSR-ovi ne raspolažu čak ni onim resursima koji su neophodni za samo započinjanje zadovoljavanja potreba koje nameće maloljetničko pravosuđe.

Tokom intervjua s dva veća CSR-a, onim u Sarajevu i onim u Banja Luci, centri su ukazali na to da prema trenutnom zakonodavstvu oni nemaju mandat za pružanje usluga žrtvama/svjedocima kao učesnicima u krivičnim predmetima. Potvrdili su, međutim, da bi im pružili uslugu isto kao što bi to učinili i svakom drugom građaninu, koji takve usluge zatraži. Oba centra su potvrdila specijalnu ulogu koja im je dodijeljena prema zakonima iz oblasti maloljetničkog pravosuđa. Ukazali su i na to da se zakonom postavlja značajno opterećenje na njihove resurse. Ponovo su oba centra ukazala na to da, ako bi im se zakonom tražilo da pružaju usluge žrtvama/svjedocima u ulozi koju u tom smislu ispunjavanju, oni bi to i učinili. Takvo postupanje u svim težim krivičnim predmetima nametnulo bi značajno opterećenje u pogledu njihove sposobnosti za intervenciju.

Procjena kapaciteta svakog CSR-a pružila bi odgovor na pitanje da li je praktično da se ovaj mandat stavi izričito njima u nadležnost. Prije donošenja bilo kakvog zakona za razjašnjenje dužnosti prema žrtvama/svjedocima, potrebno je ustanoviti kapacitete agencija u pogledu ispunjavanja ovih dužnosti.

Ovakvom procjenom mogle bi se istražiti dodatne mogućnosti u pogledu toga na koji način pojačati kapacitet agencija da odgovore na dodatno opterećenje. Razgovarali smo s centrima o tome da li bi bio moguć jedan sistem koji podrazumijeva novčanu naknadu od strane agencije krivičnog pravosuđa za prekovremeno radno vrijeme koja se plaća socijalnim radnicima, odnosno psihologima zaposlenim u centrima, i to onima koji su intervenirali u periodu izvan uobičajenog radnog vremena. Smatralo se da bi takva naknada prema zaključenom sporazumu vjerovatno mogla poboljšati njihovu sposobnost za interveniranje. Također, bilo je riječi i o tome da li bi CSR-ovi mogli poslužiti kao koordinator za OCD-e, koji bi mogli pružati usluge žrtvama/svjedocima. Ponovo je smatrano da je to moguće. Sposobnost mnogih manjih CSR-ova da se angažiraju u ovim aktivnostima mora se utvrditi prije nego što se to sugerira kao moguće rješenje. Ovu procjenu potrebno je izvršiti što je prije moguće.

2. *Prava žrtava/svjedoka potrebno je obuhvatiti izričito u osnovnoj obuci za policijske službenike.*

Jedan korak koji se može preduzeti gotovo odmah jeste izrada nastavnog programa koji će biti uvršten u osnovnu obuku za policijske službenike. Ovaj program sadržavao bi prava žrtava/svjedoka, podršku koju bi im trebalo pružati, informacije koje je potrebno davati, zaštitu koja bi se mogla ponuditi, identificiranje traumatiziranih osoba i odgovor na pitanje zašto su podrška i zaštita korisne za kvalitetnu policijsku istragu i kvalitetno krivično gonjenje. Gotovo sve agencije ukazale su na to da novi i manje iskusni službenici interveniraju u pogledu mnogih krivičnih djela. Bitno je da oni shvataju potrebe žrtava/svjedoka i koristi inicijalnog kontakta s policijom kao jedno pozitivno iskustvo.

Zapaženo je da u okviru sistema koji su u funkciji, iskusniji službenici zaista interveniraju brzo prilikom pojave teških krivičnih djela budući da je praksa da se oni pozivaju na mjesto izvršenja djela. Pored toga, zapaženo je da je u većini sistema tužilac, također, uključen u vrlo ranoj fazi predmeta. Bitno je da

svi službenici shvate potrebu za poštivanjem prava i potreba žrtava/svjedoka i neophodnost razvoja pozitivnog odnosa. Ovaj blok instrukcija ne treba biti preopširan, budući da bi ga bilo manje vjerovatno moguće uklopi u raspored obuke u akademijama. Mogli bi ga izraditi uz pomoć međunarodnih organizacija poput npr. Međunarodnog programa obuke za pomoć u oblasti kriminalističke istrage (ICITAP) pri Ministarstvu pravosuđa SAD-a ili neke druge agencije.

Isto tako, potrebno je izraditi nastavni plan i program za specijaliziranu obuku namijenjenu za poboljšanje prepoznavanja ugroženih žrtava i svjedoka od strane policijskih službenika kao i poboljšanje resursa za pružanje podrške. Ovakvu obuku potrebno je razviti na način da se njeni tečajevi mogu predavati u različitim policijskim agencijama u kombinaciji s njihovim timovima i službenicima za internu obuku. Obuka mora biti zasnovana na lokalnim uvjetima i resursima. Mogla bi sadržavati prezentacije od strane psihologa koji rade u lokalnim CSR-ovima, specijalista za žrtve/svjedoke iz Suda BiH, specijalista iz OCD-a koji rade sa žrtvama i svjedocima te OPS-ova pri tužilaštvo. Nastavni plan i program mogao bi se izraditi uz pomoć akademija.

3. Kampanja za upoznavanje (podizanje svijesti) javnosti u vezi s pravima žrtava/svjedoka.

Od ključnog je značaja da žrtve/svjedoci budu upoznati sa svojim pravima, s vidovima podrške i/ili zaštite koji im eventualno mogu biti dostupni, kao i u vezi s krivično-pravnim postupkom. Pored informiranja javnosti o pravima žrtava/svjedoka, javnom kampanjom bi se, također, podigao nivo svijesti kod policije i drugih učesnika u sistemu krivičnog pravosuđa u pogledu njihove dužnosti pružanja ove usluge. Pojedini intervjuirani službenici ukazali su na to da smatraju kako bi se takvom kampanjom ostavio dojam na policijske službenike koji sada eventualno smatraju da nemaju nikakve obaveze u smislu pružanja onoga što oni zovu socijalnim uslugama. Podsjećanje službenika na to kako izgledaju ova prava i da njihovo ostvarivanje očekuju građani, moglo bi se pokazati korisnim u cilju uticaja na promjene takvih stavova. To bi bila sekundarna korist programa, koji bi bio prvenstveno osmišljen da kod javnosti poveća nivo razumijevanja u vezi s ovim pitanjima. Javnost koja je upoznata sa svojim pravima znat će tražiti raspoloživu podršku, odnosno zaštitu. U svaku takvu kampanju potrebno je uključiti OCD-e koji rade u pravnom sektoru. Ovaj program je potrebno inicirati sada, budući da će se njime vjerovatno pomoći u izgradnji javne podrške za poboljšanje sistema.

4. Po jedan OPS trebao bi biti uspostavljen u svakom tužilaštvu.

Strogo se preporučuje da uspostava OPS-a bude prioritet u svakom tužilaštvu. Pored toga, mora se ispitati i način na koji će sve ove jedinice postati stalne. Ona tužilaštva koja su već uspostavila ove odjele, u velikoj mjeri su svjesna koliko su oni dragocjeni. Očigledno, njima se značajno poboljšava pružanje podrške žrtvama/svjedocima. Pored toga, tužioci postaju svjesni da se njihovi predmeti bolje pripremaju i prezentiraju kada imaju svjedoka koji uživa podršku i/ili zaštitu. Prilikom procjenjivanja pružanja podrške tokom sproveđenja *predistražnih radnji*, postalo je evidentno da u svim ozbiljnim predmetima (a to su oni u kojima je veća vjerovatnoća da je potreba za zaštitom i podrškom izraženija), tužilac je neposredno uključen u veoma ranoj fazi. Stoga bi uspostava ovih jedinica u tužilaštvu naizgled zadovoljavala potrebe *predistražne faze*.

Poboljšanje u postupku bilo bi i zaključivanje sporazuma između tužioca i policijske agencije o tome da bi kontakt informacije OPS-a mogla distribuirati policija i da bi u odgovarajućim slučajevima od ove jedinice policija mogla tražiti da intervenira na mjestu izvršenja krivičnog djela. Na koncu, potrebno je konstatirati da bi policijske agencije, popunjavanjem već sistematizovanih mesta psihologa, do neke mjere mogle omogućiti uspostavu sopstvenih OPS-a. Konstatira se da je policija u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova, a da je Tužilaštvo u nadležnosti Ministarstva pravde. Oni moraju sarađivati u istragama, pa tako bi možda mogli sarađivati i u zajedničkom korištenju ovih resursa, ukoliko budu mogli pribaviti finansijska sredstva potrebna za popunjavanje ovih radnih mesta, koja su trenutno često upražnjena. Čini se iz ove procjene da bi stvaranje odvojenog OPS-a u policijskim agencijama bilo bespotrebno duplicitiranje. Dovelo bi do gubljenja i rasipanja resursa i moglo bi dovesti do pojave manje efikasnosti sistema. Osnivanje zasebnog OPS-a nadležnog za pružanje usluga tokom kratkog vremenskog perioda prije nego što se u rad uključe tužioci moglo bi zbunjivati svjedoke. Potrebno je navesti da u Brčko Distriktu psiholog radi na pružanju podrške svjedocima u sklopu policijske agencije, te da sarađuje sa tužiocem. Ovim komentarom se ne sugerira da je promjena u tom sistemu neophodna.

5. Policijskim službenicima zaduženim za policijski rad u saradnji s lokalnom zajednicom moglo bi biti povjerene dodatne uloge kao službenicima za informiranje žrtava/svjedoka.

Procjenom je ustanovljeno da koncept policije u zajednici postoji u određenoj formi u većini područja u državi. U pojedinim područjima policija u zajednici ima i dodatne redovne dužnosti uz ovakvu imenovanu funkciju. U drugim područjima ovo je njihova primarna dužnost. U pojedinim područjima ustanovljeno je da postoji mišljenje da policija koja radi u saradnji s lokalnom zajednicom nema nikakav značajniji nivo dužnosti koji opravdava njihovo imenovanje na takvu funkciju. Predlaže se da bi se mogla odrediti dodatna dužnost, kako bi se ovim službenicima omogućilo obavljanje važne funkcije službenika za kontaktne informacije.

Svaki policijski službenik mogao bi biti upućen da obavještava žrtve i svjedoke u pogledu kontaktnih informacija njihovog policajca u zajednici/službenika za informiranje. Policajcu u zajednici bi potom bilo povjерeno da odgovara na bilo koja pitanja koja bi osoba postavljala u odnosu na krivično-pravni postupak, po pitanju raspoloživih resursa. Također, mogli bi i usmjeravati osobe kojima su potrebne usluge podrške ili zaštite da se obrate OPS-u koji se nalazi u sastavu tužilaštva. Ovaj službenik bi, također, mogao na redovnom osnovu ažurirati listu raspoloživih usluga koje pružaju policijske agencije.

Program obuke za ove službenike bio bi razrađen kako bi se osiguralo da službenici budu upoznati sa svrhom svog imenovanja na funkciju kontakt osoba za žrtve/ svjedoke, kao i sa načinom na koji je potrebno ispunjavati takvu ulogu. Postizanje tog cilja na nivou cijele države iziskivalo bi izvjesni vremenski period i ulaganje u resurse potrebne za realizaciju obuke.

6. Izrada državnog kompendijuma tj. sveobuhvatnog pregleda raspoloživih resursa i kontaktnog osoblja.

Vršenjem procjene je postalo očigledno da postoji nedostatak upoznatosti unutar sistema krivičnog pravosuđa sa svim potencijalnim resursima na koje bi se mogli osloniti kod pružanja podrške žrtvama/svjedocima. Na pojedinim lokacijama postojala je prilično dobra lista lokalnih resursa. U drugim područjima

postojao je opći nedostatak informacija. Potrebno je izvršiti sastavljanje državnog kompendijuma svih mogućih resursa na raspolaganju vlastima i OCD-ima koji bi mogli biti dostupni za podršku žrtvama/svjedocima, a potrebno je i pobrinuti se za njegovo redovno ažuriranje. Lista bi mogla sadržavati podatke o stručnjacima koji se mogu staviti na raspolaganje po pozivu radi pružanja pomoći traumatiziranim osobama. Ovu listu je potom potrebno raščlaniti na liste područja koje bi se mogle staviti na raspolaganje svim OPS-ovima, tužilaštvo i policijskim agencijama. Lista bi mogla sadržavati podatke o prirodi dostupnih usluga, kao i precizne kontaktne informacije. Lista bi se, također, stavila na raspolaganje službenicima za kontaktne informacije.

Potrebno je postići i sporazum u pogledu toga koja organizacija, odnosno organizacije, trebaju sastavljati i ažurirati ovaj kompendijum. Koordinator ovog projekta treba biti Ministarstvo unutrašnjih poslova, ili Ministarstvo pravde, te bi njegova sprovedba predstavljala značajan izazov za neke OCD-e. Nužno je da ovaj projekat bude neprekidan budući da se agencije, OCD-i itd. u svakom području vremenom mijenjaju, kao što se mijenja i njihova misija. Štaviše, sastavljanje ovog kompendijuma moglo bi, također, poslužiti i kao polazna tačka za koordinaciju usluga između različitih OCD-a.

7. Lokalne konferencije između OCD-a, CSR-ova, tužilaštava i policijskih organa.

Nakon sastavljanja kompendijuma, bilo bi korisno u regionalnim područjima održati serije konferencija na koje bi bili pozvani svi lokalni OCD-i, CSR-ovi, tužilaštvo i policija, kako bi diskutirali o pružanju usluga podrške žrtvama/svjedocima tokom i nakon postupaka u krivičnim predmetima. Svrha ovih konferencija bila bi da se dođe do zajedničkog shvatanja u pogledu toga koje usluge su na raspolaganju na lokalnom nivou, te da se javnost educira u pogledu usluga koje se pružaju i da se izrade akcioni planovi po pitanju toga šta bi se moglo učiniti kako bi se poboljšala raspoloživost i kvalitet usluga, kao i da se jasno delegiraju nadležnosti na jasan način.

8. Izrada brošura/materijala o pravima žrtava/svjedoka.

Predloženo je da se pripremi jedna standardizirana brošura, prospekt ili kartica koja bi sadržavala sažetak o ovim pravima i podršci koja je dostupna žrtvama/svjedocima. U ovim dokumentima potrebno je jasno navesti da osobe imaju pravo razgovarati sa službenikom za kontaktne informacije i/ili sa OPS-om u vezi sa svojim pravima, kao i u vezi davanja kontaktnih informacija za tu osobu, ili ured. Dokument bi trebao sadržavati sažeti pregled prava koja postoje i navesti vidove dostupne podrške onima kojima je potrebna. Kontaktne informacije trebaju biti lokalne i usmjerene prema specijalisti, ili službeniku za informiranje, koji će imati dostupne informacije kako bi se odgovorilo na pitanja date osobe. Ove brošure ili kartice trebaju biti na raspolaganju u dovoljnom broju primjeraka, kako bi ih mogao distribuirati svakoj žrtvi ili svjedoku policijski službenik koji prvi s njima uspostavi kontakt. Ove dokumente potrebno je po potrebi redovno pregledati i ažurirati.

9. Popunjavanje upražnjenih radnih mjesta za psihologe.

Mnoga tužilaštva i policijske agencije imaju radna mjesta predviđena za psihologe u svojim dokumentima o kadrovskom popunjavanju. Većina ovih radnih mesta su upražnjena. Prisutnost psihologa u redovima osoblja bila bi od koristi na mnogo načina s ciljem da se osigura pružanje usluga podrške za žrtve/svjedočke. Psiholog bi mogao obavljati značajnu ulogu pri vršenju obuke specifične za datu agenciju po pitanjima poput npr. identifikacije traumatiziranih osoba, rješavanja potreba traumatiziranih osoba, procjene potreba za tretmanom kod takvih osoba itd. Oni bi isto tako mogli ulaziti u sastav OPS-a koji će biti uspostavljen pri tužilaštvu.

Ova radna mjesta bi se u policijskim agencijama mogla koristiti na sličan način za realizaciju obuke sa policijskim službenicima u tim agencijama. Oni bi, također, mogli koordinirati i sa OPS-om pri tužilaštvu i obavještavati policajce u zajednici o mogućnostima upućivanja žrtava/svjedoka.

10. Nacrt zakona o pravima žrtava i svjedoka; unaprjeđenje nacrta Zakona o policijskim službenicima.

Kako je zapaženo tokom procjene, postojeći zakoni u vezi s pravima žrtava/svjedoka nejasni su budući da se odnose na to koja vrsta podrške se može očekivati, na trajanje takve podrške i od koje agencije, ili organizacije se očekuje pružanje takve podrške. Sadašnji zakon o zaštiti ne pojašnjava ni trajanje takve zaštite, niti način pružanja podrške. Isto tako, ova pitanja se posebno ne obrađuju ni prijedlogom *Zakona o policijskim službenicima*. Pregled prijedloga tog Zakona ukazuje na to da bi se isti mogao poboljšati tako što će se posebno istaći obaveza policije da uzima u obzir specijalne potrebe traumatiziranih žrtava/svjedoka. Ta obaveza bi mogla logično da se uklopi u sadržaj Člana 45.

Propisivanje specifičnih dužnosti i nadležnosti predstavlja složenu materiju, budući da tok različitih faza postupka, prema postojećim zakonima BiH, spada u nadležnost tužilaštva, odnosno suda. Ne postoji nikakva sadašnja odredba u pogledu takve nadležnosti u toku *predistražne faze*, niti u toku faze nakon okončanja formalnog krivičnog postupka. *Direktiva VE* pojašnjava da podrška i zaštita moraju biti dostupne od prvobitnog kontakta s organima pa sve do razumnog roka po okončanju postupka u skladu s potrebama pojedinačnog predmeta. Ovo bi trebalo rješiti putem zakona. Pored toga, zakon mora biti zasnovan na realnosti stanja koje vlada u BiH. Kako smo saznali iz diskusija s policijom i CSR-ovima, kapaciteti za propisno rješavanje potreba predviđenih prema zakonima iz oblasti maloljetničkog pravosuđa nisu ravnomjerno dostupni. Zakon koji se predlaže mora u obzir uzeti realnost, a moraju se stvoriti i mogućnosti za adekvatno rješavanje pitanja resursa za pružanje bilo kakvih propisanih usluga. Zakon mora biti konkretan u pogledu toga koja agencija, ili agencije, ima nadležnost za pružanje usluga podrške.

11. Temeljita procjena fizičkih objekata/materijalnih sredstava policijskih agencija.

Ova procjena jasno ukazuje na to da, prema mišljenju svih ispitanika sa kojima je obavljen razgovor, većina policijskih objekata i zgrada tužilaštava nisu dobro osmišljeni za zaštitu ugroženih svjedoka/žrtava. Uistinu, određen broj policajaca i tužilaca ukazali su na to da razgovore sa svjedocima obavljaju na vanjskim

lokacijama zbog negativnog dojma koji se stvara u stanici. Ozbiljno sagledavanje mogućnosti objekata, uzimajući u obzir potrebe u pogledu zaštite i podrške, moglo bi doprinijeti boljem informiranju kod budućih radova na projektovanju i izgradnji takvih objekata. Tim za procjenu trebao bi sadržavati kombinaciju stručnjaka poput jednog arhitekta, te osoblja zaduženog za pružanje podrške i zaštite žrtvama/svjedocima, kako bi se izvršio pregled svih policijskih stanica i ureda tužilaštava s ciljem utvrđivanja poboljšanja, koja bi se realno mogla izvršiti na postojećim objektima, a radi poboljšanja sigurnosti žrtava/svjedoka, kao i podrške za žrtve/svjedočke. Slično tome, procjena bi trebala dati sugestije za sve objekte koji se renoviraju ili zamjenjuju.

ZAKLJUČAK

Tokom obavljanja ove procjene postalo je jasno da postoji ozbiljan nedostatak kapaciteta u okviru pravosudnog i sistema socijalne zaštite u BiH za zadovoljavanje minimalnih standarda u pružanju zaštite i podrške za žrtve i svjedočke krivičnih djela. Bilo je ohrabrujuće vidjeti da je većina učesnika u sistemu ovo shvatila i snažno podržava napore za poboljšavanje postojećeg stanja. Pored toga, bilo je ohrabrujuće i to što su se poboljšanja vršila prilikom osnivanja OPS-ova pri uredima tužilaštava, a na početku saradnje između pravosudnog sistema i OCD-a u pojedinim područjima. Dodatni napredak je neophodan i moguć. Mada su pojedine među iznesenim sugestijama dugoročnog karaktera i zavise od pribavljanja značajnih resursa, ostale sugestije mogu se realizirati mnogo bržim tempom i uz minimalna dodatna finansijska ulaganja. Nadamo se da će naše sugestije eventualno biti od pomoći pri unapređivanju ove veoma značajne podrške potrebne žrtvama/svjedocima krivičnih djela.

PREGLED KORIŠTENE LITERATURE

Attorney General Guidelines for Victim and Witness Assistance, US Department of Justice, (2005) [prevod naslova: *Upute ministra pravosuđa o pružanju pomoći žrtvama i svjedocima*, Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država iz 2005. godine]

Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation, No. R (87) 21 (1987) [prevod naslova: Vijeće Evrope, Odbor ministara, Preporuka br. R (87) 21 (1987)]

Council of Europe, Resolution 1784: *Protection of Witnesses as a Cornerstone for Justice and Reconciliation in the Balkans* (2011) [prevod naslova: Rezolucija Vijeća Evrope br. 1784 (2011) *Zaštita svjedoka kao temelj za pravdu i pomirenje na Balkanu*]

Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October (2012) [prevod naslova: Direktiva br. 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća Evropske unije od 25. oktobra 2012. godine]

Elliott, R. (1998). Vulnerable and Intimidated Witnesses: A Review of the Literature. In *Speaking Up for Justice*. London: Home Office. Felson, R., S. Messner, A. Hoskin and G. Deane (2002) [prevod naslova: članak Ugroženi i zastrašeni svjedoci: Pregled literature u zborniku *Govorimo otvoreno za pravdu*]

Finn, P., and B. Lee (1985). Working With Victim/Witness Assistance Programs: Benefits for Law Enforcement. *Police Chief* 52(6): 54-57, 60. [prevod naslova: Rad sa programima za pomoći žrtvama/svjedocima: Koristi za policiju i pravosuđe.]

Gardetto, Jean Charles, *The protection of witnesses as a cornerstone for justice and reconciliation in the Balkans*, Doc12440 rev (2011) [prevod naslova: *Zaštita svjedoka kao temelj za pravdu i pomirenje na Balkanu*]

Great Britain Home Office (2001). *Early Special Measures Meetings Between the Police and the Crown Prosecution Service and Meetings Between the Crown Prosecution Service and Vulnerable or Intimidated Witnesses: Practice Guide*. [prevod naslova: Ministarstvo unutrašnjih poslova Velike Britanije (2001). *Sastanci o ranim specijalnim mjerama između policije i Službe krunskog tužilaštva i sastanci između Službe krunskog tužilaštva i*

ugroženih i zastrašivanih svjedoka: Vodič kroz praksu. Direkcija za komunikacije Ministarstva unutrašnjih poslova VB] London: Great Britain Home Office Communication Directorate.

National Institute of Justice, *Serving Crime Victims and Witnesses*. Series: NIJ Issues and Practices (1997) [prevod naslova: Nacionalni institut za pravosuđe, *Pružanje usluga žrtvama i svjedocima krivičnih djela*. Serija: NIJ Pitanja i praksa (1997)

OSCE, *Witness Protection and Support in BiH Domestic War Crimes Trials: Obstacles and Recommendations a year after adoption of the National Strategy for War Crimes Processing* (2010) [prevod naslova: OSCE, *Zaštita i podrška svjedoka u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Prepreke i preporuke godinu dana nakon usvajanja Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina* (2010)]

Plotnikoff, J., and R. Woolfson (1997). *Options for Improved Support for Victims and Other Witnesses Attending Magistrates' Courts*. Unpublished report. London: Home Office. [prevod naslova: *Mogućnosti za poboljšanje podrške za žrtve i druge svjedoke koji prisustvuju zasjedanju magistarskih sudova*. Neobjavljeni izvještaj]

Resolution 1784 (2011), *Protection of witnesses as a cornerstone for justice and reconciliation in the Balkans*. [prevod naslova: Rezolucija 1784 (2001), *Zaštita svjedoka kao temelj za pravdu i pomirenje na Balkanu*]

Saferworld Research Report, *Monitoring and evaluation arrangements for the implementation of community policing in Bosnia and Herzegovina: a case study*, D. Hvidemose & J. Mellon, (January 2009) [prevod naslova: *Monitoring i evaluacija rješenja za realizaciju rada policije u zajednici u Bosni i Hercegovini: Studija slučaja*]

Tomz, J., and D. McGillis (1997). *Serving Crime Victims and Witnesses*, 2d ed. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. [prevod naslova: *Pružanje usluga žrtvama i svjedocima krivičnih djela*]

UNDP, *Needs Assessment in the Field of Support to Witnesses/Victims in BiH* (2012). [prevod naslova: *Procjena potreba u oblasti podrške svjedocima/žrtvama u BiH*]

UNDP, *Solving War Crimes Cases in Bosnia and Herzegovina*, (2008). [prevod naslova: *Rješavanje predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini*]

UNDP, *Support to Victims and Witnesses of Criminal Offenses in the Republic of Croatia*, (2007). [prevod naslova: *Podrška žrtvama i svjedocima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj*]

United Nations, A/RES/40/34, Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power (1985) [prevod naslova: Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotreba moći]

United Nations Office on Drugs and Crime, *Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*(2008) [prevod naslova: *Dobre prakse za zaštitu svjedoka u krivičnim postupcima koji uključuju organizirani kriminal*]

U.S. Department of Justice, Office for Victims of Crime (1997). *Law Enforcement's Promising Practices in the Treatment of Crime Victims: A Report to Promote the Development and Expansion of Victim-Oriented Policies and Practices in Law Enforcement Agencies*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice. [prevod naslova: *Obećavajuće prakse policije i pravosuđa pri tretmanu za žrtve krivičnih djela: Izvještaj za promicanje razvoja i širenja ka žrtvama orijentiranih politika i praksi u agencijama za provedbu zakona*]

U.S. Department of Justice, Office for Victims of Crime (1998). *New Directions from the Field: Victims' Rights and Services for the Twenty-First Century*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice. [prevod naslova: *Novi pravci kretanja sa terena: Prava i usluge žrtvama za dvadeset prvi vijek*]

Victims and witnesses in the Criminal Justice System: Good Practices, Northern Ireland Assembly (2011) [prevod naslova: *Žrtve i svjedoci u sistemu krivičnog pravosuđa: Dobre prakse*]

Dodatak A

Kriteriji za pružanje podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima

1. Identifikacija žrtve u što je moguće ranijoj fazi.
2. Određivanje osobe, ili osoba, odnosno službe, u agenciji koja će služiti kao kontakt osoba za žrtve/svjedoke radi pribavljanja informacija o njihovom predmetu.
3. Upoznavanje žrtve/svjedoka sa pravima u skladu s važećim zakonima, kao i sa dostupnim vidovima usluga zaštite i podrške:
 - a. lokacija objekata za pružanje hitne zaštite, ukoliko postoje,
 - b. lokacija i kontaktna osoba za medicinske usluge, ukoliko postoje,
 - c. lokacija i kontaktna osoba za psihološke usluge, ukoliko postoje,
 - d. lokacija i kontakt za usluge socijalne podrške, ukoliko postoje,
 - e. identitet i kontaktne informacije za osobu, ili ured određen za pomoći žrtvama/svjedocima pri ostvarivanju pristupa uslugama,
 - f. informacije o ovim pitanjima u pisanim obliku,
 - g. informacije o narednim koracima koji se preduzimaju u postupku,
 - h. informacije o postupcima za povrat imovine oduzete kao dokazni materijal,
 - i. informacije u pogledu raspoloživosti prava na učešće u postupku i na bilo kakvu naknadu troškova.
4. Pravovremene informacije koje se daju na uvid žrtvama/svjedocima o statusu istrage i faze u kojoj se nalazi postupak.
5. Pravo na uvid u odluku o nepreduzimanju krivičnog gonjenja u predmetima.
6. Pravovremene informacije koje se daju na uvid žrtvama/svjedocima o prirodi i vremenskoj dinamici policijskog i sudskog postupka, uključujući i informaciju o tome šta se može очekivati prilikom obavljanja ovih aktivnosti.
7. Vođenje ažuriranog direktorija ili listinga usluga za žrtve/svjedoke koje su raspoložive od vlasti i iz izvora OCD-a. To podrazumijeva listu svih takvih davalaca usluga i kontaktne informacije za svakog od njih.
8. Propisna i efikasna policijska koordinacija sa specijalistom za žrtve/svjedoke, ili službom za žrtve/svjedoke u tužilaštvu.
9. Propisna i efikasna koordinacija tužilaca sa CSR-om.
10. Propisna i efikasna koordinacija tužilaca sa Centrom za mentalno zdravlje.
11. Propisna i efikasna koordinacija tužilaca sa OCD-ima koje pružaju podršku žrtvama i svjedocima.

12. Adekvatna početna i stalna obuka svih policijskih službenika, koji će vjerovatno stupati u kontakte sa žrtvama/svjedocima u pogledu sljedećih predmeta:
 - a. prepoznavanje simptoma traume,
 - b. propisne tehnike ispitivanja za traumatizirane svjedočice,
 - c. zakon o svjedocima pod prijetnjom i ugroženim svjedocima,
 - d. zakon o programu zaštite svjedoka u BiH,
 - e. zaštitne usluge koje su trenutno dostupne žrtvama/svjedocima,
 - f. usluge podrške koje su trenutno dostupne žrtvama/svjedocima.
13. Izrada od strane policijskih agencija u koordinaciji sa lokalnim tužilaštvom, protokola kojeg se trebaju pridržavati policijski službenici prilikom uspostavljanja inicijalnog kontakta sa žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima.

Dodatak B
Lista obavljenih razgovora

Datum	Lokacija	Institucija:	Osobe
15.05.2013	Sarajevo	Sud BiH (S BiH) Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo (KT KS) MUP Kantona Sarajevo (MUP KS) Federalna uprava policije (FUP) FMUP Policijska akademija (FMUP PA)	Alma Taso-Deljković (S BiH) Mirsad Sehović (KT KS) Džafer Hrvat (MUP KS) Mirsad Bajraktarević (FUP) Himzo Kekić (FMUP PA)
16.05.2013	Mostar	MUP Hercegovačko-neretvanske županije/kantona (MUP HN Ž/K) Kantonalno tužilaštvo Hercegovačko-neretvanskog kantona(KT HNK)	Amir Begić, Adil Veledar, Ivan Miličević, Zoran Cegar (MUP HN Ž /K) Nijaz Mehmedbasić (KT HNK)
17.05.2013	Istočno Sarajevo, Sarajevo	Okružno tužilaštvo u Istočnom Sarajevu (OT IS) Centar Javne Bezbjednosti Istočno Sarajevo (CJB IS) MUP FBiH	Neven Kramer (OT IS) Mirza Hukelić (OT IS) Radenko Vasiljević (CJB IS) Elvedina Hodžić (MUP FBiH)
20.05.2013	Banja Luka	Specijalno tužilaštvo RS (ST RS) MUP RS Uprava za policijsku edukaciju (MUP RS) MUP RS Uprava policije (MUP RS) Centar za socijalni rad Banja Luka (CSR BL) Okružno tužilaštvo Banja Luka (OT BL)	Miodrag Bajić (ST RS) Dr. Mile Sikman (MUP RS) Dragi Milosević (MUP RS) Borka Vukajlović (CSR BL) Zoran Bulatović (OT BL)
21.05.2013	Doboj	Centar Javne Bezbjednosti Doboj (CJB D) Okružno tužilaštvo Doboj (OT D)	Milić Lazarević (CJB D) Slavko Krulj (OT D)
21.05.2013	Brčko	Tužilaštvo Brčko distrikta (TBD) Policija Brčko distrikta (PBD)	Zekerija Mujkanović (TBD) Milorad Mihajlović, Dubravka Lukac(PBD)

Datum	Lokacija	Institucija:	Osobe
22.05.2013	Orašje	MUP Županije Posavske (MUP ŽP) Županijsko tužiteljstvo Posavske županije (ŽTPŽ)	Miroslav Živković (MUP ZP) Luka Dabić (ŽTPŽ)
22.05.2013	Tuzla	Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona (KT TK) MUP Tuzlanskog kantona (MUP TK)	Gordana Tadić (KT TK) Enver Skenderović (MUP TK)
22.05.2013	Goražde	MUP Bosansko-podrinjskog kantona (MUP BPK) Kantonalno tužilaštvo Bosansko-podrinjskog kantona (KT BPK)	Mirsad Tiro (MUP BPK) Mirsad Bilajac (KT BPK)
23.05.2013	Zenica	Kantonalno tužilaštvo Zeničko-dobojskog kantona (KT ZDK) MUP Zeničko-dobojskog kantona (MUP ZDK)	Vesna Bjelošević (KT ZDK) Mirsad Pehadžić (MUP ZDK)
23.05.2013	Travnik	Kantonalno tužilaštvo Srednjo-bosanskog kantona (KT SBK) MUP Srednjobosanskog kantona(MUP SBK)	Sanja Hodžić (KT SBK) Branko Dakić, Senad Latić, Vinko Šimunić, Zorislav Volić Vukadin, Emir Kahrić(MUP SBK)
23.05.2013	Bihać	MUP Unsko-sanskog kantona (MUP USK) Kantonalno tužilaštvo Unsko-sanskog kantona (KT USK)	Marjan Šimić (MUP USK) Nazif Felić (KT USK)
23.05.2013	Ljubuški	MUP Županije Zapadnohercegovačke	Milenko Mladenović
24.05.2013	Trebinje	Centar Javne Bezbjednosti Trebinje	Dragan Nosović
30.05.2013	Sarajevo	Javna ustanova kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo	Mirsada Poturković

Dodatak C

Pitanja za procjenu usklađenosti s kriterijima za podršku žrtvama/svjedocima u procesuiranju krivičnih predmeta u Bosni i Hercegovini

Tužiocima:

Ima li vaše Tužilaštvo imenovanog specijalistu za žrtve/svjedoke, odnosno odjel za usluge ili podršku žrtvama/svjedocima?

Ima li vaše Tužilaštvo ikakve sporazume zaključene s lokalnim CSR-om? Jeste li im objasnili njihove obaveze da pružaju pomoć svjedocima i žrtvama?

Da li je vaše osoblje prošlo obuku u pogledu sljedećeg:

1. zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka,
2. zakon o zaštiti svjedoka,
3. identifikacija osoba koje pate od traume,
4. tehnike za obavljanje razgovora sa osobama koje pate od traume,
5. raspoloživost zaštitnih mjera za žrtve/svjedoke,
6. raspoloživost resursa za pružanje psihološke pomoći onima kojima su takve usluge potrebne,
7. raspoloživost resursa za pružanje drugih usluga podrške žrtvama/svjedocima?

Da li vaše Tužilaštvo koordinira s lokalnim agencijama za provođenje zakona u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaše Tužilaštvo koordinira sa agencijom SIPA u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaše Tužilaštvo koordinira sa Centrom za socijalni rad u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaše Tužilaštvo koordinira sa centrima za mentalno zdravlje u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaše Tužilaštvo koordinira sa organizacijama civilnog društva u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira? Kojim organizacijama?

Da li vaše Tužilaštvo koordinira sa Službom za pružanje usluge žrtvama pri Sudu BiH u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Imate li protokol kojim se precizira sljedeće:

1. prava koja žrtve imaju,
2. prava koja svjedoci imaju,
3. koje usluge podrške su dostupne na lokalnom nivou - medicinske, psihološke, finansijske, transportne, prevođenje,
4. kakva zaštita je na raspolaganju,
5. kako će se informacije davati žrtvama/svjedocima u vezi s postupkom?

Pruža li vaše Tužilaštvo pomoć žrtvama/svjedocima prilikom traženja povrata njihove imovine oduzete kao dokazni materijal?

Pruža li vaše Tužilaštvo savjete u pisanoj formi žrtvama/svjedocima o njihovim pravima i mogućim uslugama podrške?

Šta bi bilo najkorisnije vašoj agenciji za poboljšanje ovakvog stanja?

Kojim resursima Centar za socijalni rad raspolaže radi pružanja usluga žrtvama/svjedocima?

Na koji način bi se većini tužilaca moglo pristupiti u pogledu raspoloživih resursa?

Policijskim službenicima:

Ima li vaša agencija imenovanog specijalistu za žrtve/svjedoke odnosno odjel za usluge ili podršku žrtvama/svjedocima? Jesu li žrtve/svjedoci upoznati sa kontaktnim informacijama ove osobe u vrijeme njihovog prvog kontakta s policijom? Jesu li ove informacije, također, dostavljene i u pisanoj formi?

Da li je vaše osoblje prošlo obuku u pogledu sljedećeg:

1. zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka,
2. zakon o zaštiti svjedoka,
3. identifikacija osoba koje pate od traume,
4. tehnike za obavljanje razgovora sa osobama koje pate od traume,
5. uloga žrtve na suđenju,
6. raspoloživost specijalista za žrtve/svjedoke u tužilaštvu,
7. raspoloživost zaštitnih mjera za žrtve/svjedoke,
8. raspoloživost resursa za pružanje psihološke pomoći onima kojima su takve usluge potrebne,
9. raspoloživost resursa za pružanje drugih usluga podrške žrtvama/svjedocima?

Da li vaša agencija koordinira s lokalnim tužilaštvom u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaša agencija koordinira sa agencijom SIPA u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaša agencija koordinira sa Centrom za socijalni rad u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaša agencija koordinira sa centrima za mentalno zdravlje u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Da li vaša agencija koordinira sa organizacijama civilnog društva u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira? Kojim organizacijama?

Da li vaša agencija koordinira sa Službom za pružanje usluge žrtvama pri Sudu BiH u pogledu pružanja podrške i zaštite žrtvama/svjedocima? Kako to funkcionira?

Imate li protokol kojim se precizira sljedeće:

1. prava koja žrtve imaju,
2. prava koja svjedoci imaju,
3. koje usluge podrške su dostupne na lokalnom nivou - medicinske, psihološke, finansijske, transportne, prevođenje,
4. kakva zaštita je na raspolaganju,
5. kako će se informacije davati žrtvama/svjedocima u vezi s postupkom?

Šta bi bilo najkorisnije vašoj agenciji za poboljšanje ovakvog stanja?

Službenicima ministarstava:

Koliko uspješno mislite da tužilaštva postupaju u adekvatnom pružanju informacija i podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima?

Koliko uspješno mislite da lokalne agencije za provođenje zakona postupaju u adekvatnom pružanju informacija i podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima?

Koliko uspješno mislite da lokalni sudovi postupaju u adekvatnom pružanju informacija i podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima?

Da li je vaše Ministarstvo izradilo direktorij javnih i nevladinih vidova pomoći i usluga raspoloživih žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima?

Da li je vaše Ministarstvo postiglo sporazume sa OCD-ima za pružanje podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima?

U kojoj fazi predmeta je potrebno pružati usluge podrške – predistražnoj, istražnoj, tokom pokretanja krivičnog postupka ili suđenja?

Da li je vaše Ministarstvo izradilo protokol u kojem se precizira koja prava žrtve/svjedoci imaju?

Koju ulogu smatrate da Ministarstvo ima u organiziranju pružanje usluga podrške žrtvama/svjedocima u krivičnim predmetima?

Da li je vaše Ministarstvo upoznalo CSR s njihovim obavezama u skladu sa zakonom u pogledu pružanja usluga žrtvama/svjedocima?

Kako bi se ovakvo stanje moglo poboljšati? Kakvu podršku vi možete pružiti u cilju poboljšanja ovakvog stanja?

*Empowered lives.
Resilient nations.*

**Razvojni program Ujedinjenih nacija
u Bosni i Hercegovini**

**United Nations Development Programme
in Bosnia and Herzegovina**

Zmaja od Bosne b.b., 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina / Bosnia and Herzegovina
Tel: (387 33) 293 400, Fax: (387 33) 552 330
www.ba.undp.org